

Turnau, Irena

"Warp und Weft. A Textile Terminology", Dorothy K. Burnham, Toronto 1980; "Nordisk textilteknisk terminologi förindustrell vävnadsproduktion", Elizabeth Strömberg, Agnes Geijer, Margrethe Hald, Marta Hoffmann, Oslo 1979 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 26/3-4, 730-731

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

niepodległej Polski⁵, czyniąc tym samym tę informację powszechnie wiadomą całej inteligencji polskiej, która przez długie lata uczyła się z tego właśnie znakomitego podręcznika. Inny podobny szczegół — domysł, iż drugim profesorem Kopernika w Krakowie był Jan z Głogowa, jest wartościową hipotezą naukową; stanowi to niewątpliwie osiągnięcie autorki.

E. Hilfstein, która dane Starowolskiego weryfikuje bardzo sumiennie, może trochę za wiele miejsca poświęca kanonii warmińskiej Kopernika. Natomiast trafne wyjaśnienie dwuwiersza — cytowanego przez Starowolskiego z nie dochowanego paszkwilu przeciw Łukaszowi Watzenrode⁶ i chyba słuszna hipoteza co do autorstwa owego paszkwilu to kolejne osiągnięcia autorki. Trzecia interesująca hipoteza, niezupełnie zresztą nowa, to dopatrywanie się w elbląskim przedstawieniu, wyśmiewającym Kopernika, nie sztuki Wilhelma Gnapheusa, lecz *Fastnachtspiel* zwróconego przeciw biskupowi Maurycemu Feberowi i przeciw jego kanonikom. To spostrzeżenie zostanie wszakże na stałe w sferze hipotez, bo dowodu ani na dotychczasową interpretację (poza tradycją, wywodzącą się od Kazimierza Brodzińskiego) ani na tę, którą postuluje E. Hilfstein — brak.

Wysunięcie trzech hipotez świadczy o tym, jak dokładnie bada autorka szczegóły w *Hekatontas*. Jest jeszcze i czwarta, dotycząca już nie dzieła Starowolskiego, lecz zapiski Brożka na marginesie dzieła Kopernika *De revolutionibus orbium coelestium*. Według autorki pracy, idzie tu o zaginioną książkę Jerzego Joahima Retyka, a nie Tydemana Giesego, jak podał Brożek.

Erna Hilfstein zna literaturę przedmiotu, dotyczącą Starowolskiego, a w szczególności *Hekatontas*. Wie o krytycyzmie, z jakim przyjmowano dzieło, widzi jego znaczenie. Co najwyżej zakwestionować wypadnie zbyt małe zżycie się z podstawową monografią o siedemnastowiecznym „polihistorze”, z rozprawą Franciszka Bielaka: *Działalność naukowa Szymona Starowolskiego*. Nie zacytowana ani razu w przypisach wymieniona została w bibliografii (s. 99) w takim zapisie, jakby była książkową pozycją. A przecież ukazała się w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej” (t. 5 Seria: Historia Nauk Społecznych z 1).

Z drobniejszych szczegółów razi zbyt ostry strzał w stronę Bernarda Wapowskiego (s. 9 przyp. 3 „a mediocre chronicler”). Znamy jego dzieło historyczne ułamkowo; nie można ocenić, czy był historykiem wybitnym.

Dodatek zawiera, poza biogramami z 1 i z 2 wydania *Hekatontas*, wiele tekstów (przedmowy do dzieł; listy), nie zawsze związanych z tematem, nie zawsze nowych. Autorka dociera do przekazów rękopiśmiennych, podaje tę wiadomość w metryce tekstu, a tekst dołączony został jako ilustracja w osobnych tablicach (plates), których jest 17. Nie podaje wszakże informacji o tym, czy przytaczane teksty były już ogłoszone.

Tom wydano z ogromnym pietyzmem, szata zewnętrzna jest bez zarzutu, jest taka, jaka należy się monograficznemu studium o polskim dziele publikowanemu po angielsku, a więc przeznaczonemu dla odbiorców z całego świata.

Jerzy Starnawski
(Łódź)

Dorothy K. Burnham: *Warp and Weft. A Textile Terminology*. Toronto 1980 Royal Ontario Museum 228 s. 120 diagramów i 200 ilus.

Elizabeth Strömberg, Agnes Geijer, Margrethe Hald i Marta Hoffmann: *Nordisk textiltknisk terminologi förindustriell vävnadsproduktion*. 3 wydanie. Oslo 1979: Tanum-Norli 132 s.

Obie recenzowane książki wzbogacają skromną bibliotekę podręczną historyka europejskiego tkactwa. Praca wybitnej specjalistki kanadyjskiej Dorothy Burnham została wydana

⁵ Por. w wyd. 10 (recte 11) 1930 s. 16.

⁶ Tu znów wyrazy wdzięczności wobec autorki za sprostowanie mojej omyłki w tłumaczeniu dwuwiersza.

z olbrzymim materiałem ilustracyjnym w postaci reprodukcji tkanin i narzędzi oraz rysunków technicznych, podczas gdy praca skandynawska jest tylko słownikiem bez ilustracji. Obie książki są dalszym rozwinięciem prac słownikowych Centre International d'Étude des Textiles Anciens — międzynarodowego stowarzyszenia historyków włókiennictwa z siedzibą w Lyonie. Dotychczas ośrodek ten wydał siedem słowników, poświęconych głównie technice tkactwa wzorzystego. Każdy tom zawiera około dwustu kilkudziesięciu haseł. Dotychczas wydano wersje: dwukrotnie angielską, francuską, niemiecką, hiszpańską i właśnie skandynawską.

Dorothy Burnham wykorzystała dotychczasowy dorobek prac słownikowych lyońskiego stowarzyszenia. Jednakże jej słownik zawiera ponad 550 objaśnianych haseł, a więc dwukrotnie więcej aniżeli wydawnictwa lyońskie. Poza tym zainteresowała się wszelkimi technikami tkackimi podając także obróbkę surowców włókienniczych, zarówno pod względem czynności produkcyjnych, jak i narzędzi. Następnie ukazuje kolejne stadia przędzenia, tkania i apretury wszelkich wyrobów tkackich. Liczne rysunki techniczne, podane w międzynarodowym kodzie tkackim, umożliwiają poznanie wszelkich struktur i złożonych kombinacji splotów. W rysunkach tych autorka zastosowała międzynarodowy kod opracowany w Lyonie, nie sugerując się rysunkami Irene Emery opublikowanymi w: *The primary structures of fabrics*, podręczniku wydanym w 1966 r. przez Muzeum Włókiennictwa w Waszyngtonie.

Należy szczególnie podkreślić wielką jasność i klarowność definicji technicznych — podanych w tym słowniku tkackim. Autorka ilustruje każdy z częściej spotykanych splotów rysunkiem tkackim, każde opisywane narzędzie czy typ tkaniny wzorzystej zostały opatrzone niezwykle czytelną fotografią. Przykłady słownikowe pochodzą głównie z bogatej kolekcji światowego włókiennictwa znajdującej się w Royal Ontario Museum w Toronto. Na skutek tego prymitywne rozwiązania techniczne zilustrowano najczęściej przykładami z włókiennictwa amerykańskich Indian. Nie brak także przykładów z różnych krajów azjatyckich. Duże znaczenie mają zestawienia podobnych typów prostych narzędzi włókienniczych — zachowanych w starożytnym Egipcie — z używanymi współcześnie we włókiennictwie wiejskim. Dobór ilustracji jest szczególnie cenny dla badacza zajmującego się głównie historią europejskiego tkactwa. Podobnie jak inni specjaliści amerykańscy D. K. Burnham daje tu ważną lekcję szerszego spojrzenia na historię światowego tkactwa zamiast europocentrycznego punktu widzenia. Zarazem należy podkreślić niemal zupełny brak powtórzeń przytaczanych dotychczas wyobrażeń ikonograficznych narzędzi i krosien tkackich. Pozwala to na drobne ustalenia, gdy idzie o warianty rozwiązań technicznych. Autorka podaje wszelkie definicje słownikowe po angielsku z nazwami w językach: francuskim, niemieckim, włoskim, portugalskim, hiszpańskim i szwedzkim.

Drugi z recenzowanych słowników stanowi trzecie wydanie informacji terminologicznych dla krajów skandynawskich. Zawiera on także około 550 haseł odnoszących się do narzędzi przędzalniczych i tkackich. Dobór haseł jest inny aniżeli w słowniku specjalistyki kanadyjskiej i zawiera więcej informacji o technice wzorzystych tkanin jedwabnych, w oparciu o mniejsze słowniki opracowane w międzynarodowym ośrodku w Lyonie. Zarazem jednak — w porównaniu z pierwszym wydaniem — autorki dodały wiele haseł odnoszących się do przędzalnictwa, tkactwa i apretury tkanin lnianych, konopnych i wełnianych, opierając się na technikach stosowanych w całej Skandynawii. W tych krajach tkactwo wiejskie wyjątkowo długo zachowało archaiczne rozwiązania techniczne. Słownik podaje definicje w języku szwedzkim, zrozumiałym dla ogółu specjalistów skandynawskich oraz tłumaczenie haseł na języki: duński, islandzki, norweski, fiński, angielski, francuski i niemiecki. Nowe wydanie ze znacznymi uzupełnieniami przygotowały Szwedka Agnes Geijer i Norweżka Marta Hoffmann, z którymi przy ustaleniach terminologii islandzkiej współpracowała Elsa E. Gudjónsson, a fińskiej — Toini-Inkeri Kaukonen. Tak więc słownik opracowały czołowe specjalistki z zakresu historii włókiennictwa ze wszystkich krajów skandynawskich. Oba wydawnictwa stanowiąc będą podstawowe pozycje w bibliotece podręcznej każdego historyka włókiennictwa.

Irena Turnau
(Warszawa)